

Revolucionarna društvena obrana

Brian Martin

1993

Sadržaj

Pozadina	3
Širenje masovnog rata	4
Revolucionarna društvena obrana	6

Pozadina

Do sada, niti jedna metoda koja uključuje društvenu obranu nije polučila zamjetniji uspjeh. Svega nekoliko vlada je pokazalo interes za društvenom obranom, a niti jedna nije poduzela veće korake u zamjenjivanju svojih vojnih snaga nenasilnim narodnim otporom. (Postojali su neki pomaci u Švedskoj, Danskoj i Nizozemskoj, međutim, bez većih rezultata.) Isto tako, niti jedna zajednica nije provodila treninge za nenasilan otpor na način koji bi predstavljao odgovarajuću alternativu vojnoj obrani. Uz ovaj nedostatak nekih zamjetnih uspjeha, diskusija o mogućnostima društvene obrane nalazi svoje uporište u teorijskim argumentima, uspoređivanju i interpretaciji povijesnih borbi, od kojih većina nije bila svjesno povezana s nenasiljem.

Ovdje nadalje istražujem promicanje društvene obrane, nastavljajući tako što pokušavam formulirati uvjerljiv scenario. Moja procjena je kako niti jedan do sada predstavljeni scenario nije dovoljno uvjerljiv za osobe koje zastupaju reformu elite i bazične inicijative.

Osnovni problem reformističkog pristupa, barem prema kritikama tog pristupa, je u tome što se ne bavi društvenim strukturama, točnije određenim interesima za postojanjem trenutnog vojnog sistema. Moguće je reći kako se veći dio društvenog uređenja ne bazira na logici ljudskih potreba (kao što je sigurnost) već na interesima društvenih grupa koje imaju moć, bogatstvo i ugled. Prema ovom stajalištu, današnji vojni sistemi postoje kako bi služili interesima nacionalnih, vojnih i korporacijskih elita. Neke vlade mogu imati najbolju namjeru za promjenom sistema, no za njih je nemoguće prevladati ovisnost o vojnom sistemu koji ih održava na vlasti. Svaki scenario koji poput reformističkog scenarija društvene obrane ignorira ovo pitanje je nerealan.

Argument protiv provođenja društvene obrane kroz uvjeravanje političkih elita je vrlo sličan kritici pregovora o razoružanju. Analitičari poput Johana Galtunga i Alve Myrdal tvrde kako su pregovori vlada o razoružanju samo fasada koja stvara iluziju o mogućem napretku, dok zapravo same ratne strukture ostaju netaknute. Isto bi se moglo primjeniti i na pregovore o društvenoj obrani, ukoliko bi sve skupa ikad otišlo toliko daleko. Osobe koje zastupaju reformistički pristup ne objašnjavaju kako bi izbjegle ovakvu sudbinu.

Pristup društvenoj obrani kroz bazične akcije pati od drugačijih problema kada govorimo o mogućem scenariju. Postoje mnogi primjeri masovnih nenasilnih akcija koje imaju potencijal predstavljanja moći jednake onoj vojnoj. No, prema riječima kritičara tog pristupa, rezultati takvih akcija su često žalosno slabi ili katastrofalno loše usmjereni.

Primjer toga je čehoslovački otpor invaziji Varšavskog pakta iz 1968. Iako je u početku taj otpor bio vrlo uspješan, na kraju je ipak slomljen. Čehoslovačka je nakon toga postala jedna od najrepresivnijih država istočnog bloka.

Borba za neovisnost Indije, koju je vodio Gandhi, je jedna od klasičnih priča nenasilne akcije. Ipak, kritičari tvrde kako Indija zbog toga nije manje nasilna ili bolje mjesto od mnogih drugih zemalja koje su svoju neovisnost stekle na druge načine. Došlo je do masovnog nasilja 1947. kada je Indija podjeljena; indijska vlada je razvila nuklearno oružje; intervencija 1975. – 1977. je bila udar na demokratske procese; vojni napad na Bangladeš iz zapadnog Pakistana je bio jedan od najvećih genocida u 20. stoljeću; siromaštvo, nejednakost i korupcija su i danas jako ozbiljni problemi. Gandhijev pozitivan program, iako podržan od strane mnogih predanih aktivista i aktivistkinja, je napravio jako malo u svom razvoju. Kritičari će zaključiti kako sudbina nenasilne borbe u Indiji nije baš ohrabrujuća.

Na Filipinima je 1986. narodni otpor vojnom režimu Ferdinanda Marcosa, a u obranu Cory Aquino ispunio jednu od vizija osoba koje zagovaraju nenasilje: pobjeda nenasilnih masovnih

prosvjeda protiv prijetnje vojnim napadom. Ipak, promjena vlasti nije donijela značajnije promjene, rat protiv „pobunjenika” je nastavljen, zemljoposjednike su i dalje branili od sirotinje, korupcija je opstala.

U svakom od ovih slučajeva, poruka vezana uz nenasilnu borbu je različita. Čini se kako je nenasilna akcija uspješna samo kratkoročno, u trenutku borbe, no poznata povijest pruža malo pokazatelja neke vrste trajnijeg uspjeha. Ni u jednom od ovih slučajeva nenasilna akcija nije postala standardni oblik borbe, baš kao što je politički razvoj prema nenasilnom društvu predstavljao samo daleku mogućnost.

Važno je naglasiti kako je nenasilna akcija samo u Indiji bila svjestan dio dugoročnog programa za promjenu društva. U ostalim slučajevima je nenasilna akcija korištena samo kao dobra taktika, koja je nudila malo mogućnosti za neke institucionalne promjene.

Ono što se dogodilo u istočnoj Europi 1989. je uključivalo značajne promjene političkih sistema, a do toga se uglavnom dolazilo bez nasilja. Ti događaji daju velike nade onima koji vjeruju u mir i slobodu, međutim, ti događaji ne utječu pretjerano na moje argumente. Iako je nenasilna borba odigrala važnu ulogu u istočnoeuropskim događajima, ona nije vođena protiv neke strane vojne sile ili vojne vlasti (osim u Poljskoj), što predstavlja klasične slučajeve kroz koje sagledavamo potencijal nenasilne akcije u svrhu društvene obrane. Nužna su daljnja istraživanja u svrhu određivanja točne uloge nenasilne akcije u političkim promjenama.

U većini zemalja vojska nije intervenirala kako bi se suprotstavila demokratizaciji (osim zbog kompleksne situacije u nekim zemljama, poput Rumunjske i Jugoslavije). Dakle, ova iskustva ne mogu biti predstavljena kao primjeri uspjeha nenasilne borbe, barem ne dugoročno, u borbi protiv vojne sile.

Što je najvažnije, niti u jednoj od istočno evropskih zemalja nije bilo pokušaja ukidanja vojske. Zapravo, koncept društvene obrane je manje poznat tamo nego u zapadnim zemljama. U istočnoj Europi je nenasilna borba odigrala ključnu ulogu u rušenju režima, međutim, ona nije institucionalizirana kroz nove političko – ekonomske sustave. Baš suprotno, većina novih vlada se nastavila oslanjati na vojnu silu u klasičnom smislu (iznimka su neki slučajevi, poput Litve i Slovenije, gdje je postojao jak službeni ili neslužbeni interes za društvenom obranom).

Sve što se dogodilo 1989. je signaliziralo kraj hladnog rata, no to ne znači kako je sve to dovelo do kraja mogućnosti izbijanja masovnog rata, baš kao što događaji iz 1815. godine nisu značili prekid ratova na evropskom kontinentu. Bez obzira na to koliko su događaji iz 1989. poželjni i značajni, oni ne uklanjaju problem rata. Samim time, pitanje na koji način promicati društvenu obranu ostaje i dalje jedno od najbitnijih.

U svakom od navedenih primjera sam pokušao dati samo grubu sliku. Nije mi cilj stvarati političku kritiku nenasilne borbe. Ono što sam želio prikazati je kako dosadašnji primjeri nenasilne borbe iz povijesti nisu dali jasan primjer koji bi pokazao kako se „odozdo” može stvoriti alternativa vojsci, koja bi na poslijetku dovela do društvene obrane.

Širenje masovnog rata

Kako bih stvorio motivaciju za takav razvoj situacije, okrenuti ću se drugom dijelu povijesti: širenju masovnog rata i modernim državnim sustavima. U ovom pregledu povijesti mi nije cilj iznositi političke, ekonomske ili vojne detalje, već želim naglasiti neke od osnovnih promjena

u prirodi ratovanja, što može poslužiti kao neke od mogućnosti za razvoj društvene obrane u budućnosti. Ključni koncepti su sudjelovanje, profesionalizacija i specijalizacija.

U feudalnoj Europi je ratovanje koristilo manjini društva. Veći dio stanovništva, seoska populacija, je rijetko bila uključena u ratovanje ili čak osjećala utjecaj ratova. Vojnici su bili profesionalci, uglavnom plaćenici.

Feudalizam je odnos ratovanja i društva bazirao na političkim i ekonomskim dogovorima. Većina ekonomske proizvodnje je bila za lokalnu upotrebu, dok je politička moć bila decentralizirana (iako vrlo neravnopravno). Tada nije postojala potreba za ekonomskim širenjem u svrhu održavanja ogromne vojske. Praksa je bila okupiti vojsku plaćenika za svaku pojedinu bitku ili rat.

Feudalni sistem je potisnut modernim državnim sistemom. Vojska je u toj transformaciji odigrala ključnu ulogu, jer je osigurala osnovu za širenje vlasti, a sve to zahvaljujući plemstvu. Kako bi se omogućilo širenje vojske bilo je nužno odvajati sve više sredstava iz kapitalističke ekonomije u razvoju. Takva situacija je zahtijevala stvaranje novih poreza, kao i širenje birokracije. Rast vojske i države se odvijao paralelno.

Ključni trenutak u ovom procesu je bila francuska revolucija, revolucija koja je osnažila državu i birokraciju, te donijela masovnu podršku. Ta revolucija je predstavljala veliku opasnost za tradicionalne države koje su okruživale Francusku pa je bilo nužno proširiti državu, kako bi se izbjegla mogućnost slamanja revolucije. To širenje se dogodilo na populistički i militaristički način – francuska revolucionarna vojska je predstavljala prvu modernu masovnu mobilizaciju ljudi za odlazak u rat.

Time je francuska revolucija pokrenula isti proces u susjednim zemljama, tjerajući ih da stvaraju takvu obranu od Francuske. Sve to je jako ubrzalo stvaranje modernih država s njihovom političkom centralizacijom, poreznom i ostalom birokracijom, tajnom policijom, ogromnom vojskom i centralistički uređenom ekonomijom.

Doba masovnog sudjelovanja u ratovanju se nastavilo i u dvadesetom stoljeću, prvenstveno kroz svjetske ratove. Ogroman broj mladih i sposobnih ljudi je bilo uključeno u oružane snage. U doba totalnog rata su i drugi dijelovi populacije podržavali ratna nastojanja, prvenstveno kroz ekonomsku proizvodnju, ali je time i taj dio populacije postao meta napada, uglavnom kroz zračne napade.

Masovno sudjelovanje u ratovima je bilo povezano s vrlo niskom razinom profesionalnosti. Većina vojnika u tim ratovima su bili dobrovoljci ili mobilizirani. Samim time, razina specijalizacije je vrlo niska. Puška je oružje masovnog ratovanja i koriste ju gotovo svi vojnici.

Tokom posljednjih desetljeća se u industrijski razvijenim zemljama javio posve suprotan trend. Riječ je o smanjivanju broja učesnika u ratu i razvoju ratovanja uz korištenje visoko razvijene tehnologije. Moderno naoružanje, poput zrakoplova, podmornica i navodećih raketa, je izrazito kompleksno i zahtjeva puno više tehničke podrške nego boraca na fronti. U SAD-u, jednoj od zemalja gdje je ovaj trend uznapredovao, je vojska u velikom broju sastavljena od profesionalaca, od kojih velik dio čine razni tehnički specijalisti.

Ako francuska revolucija označava širenje masovnog sudjelovanja u ratovanju i time zamjenjuje feudalni model male, privremene i plaćene vojske, onda doba utrke u nuklearnom naoružanju označava povratak ratovanju koje obilježava mali broj učesnika i visoka razina profesionalizacije i specijalizacije. To je polazna točka koju ću iskoristiti za prezentaciju društvene obrane, što je vrlo slično procesu koji je pokrenula francuska revolucija.

Revolucionarna društvena obrana

Revoluciju možemo definirati kao brzu i temeljnu transformaciju ključnih socijalnih struktura u društvu, kao što su državna i klasna struktura, a taj proces je direktno povezana s pobunom koja dolazi „odozdo”. Vojni puč nije revolucija, jer način provođenja političke i ekonomske moći ostaje nepromjenjen. S druge strane, francuska, ruska, kineska i iranska revolucija (između ostalih) su promjenile cijeli okvir ekonomskih odnosa, kao i političkog vodstva.

Fraza „revolucionarna društvena obrana” ima dva značenja. U jednom se odnosi na korištenje društvene obrane u potencijalno revolucionarnim situacijama, npr. kako bi se obranila značajna promjena u društvenim odnosima. Također se odnosi i na sastavni revolucionarni dio same društvene obrane: kada masovna nenasilna akcija zamjeni vojnu silu, to znači kako se država više ne može oslanjati na monopol nad korištenjem „legitimnog” nasilja. Time se dovodi u pitanje preživljavanje države i društvenih institucija koje su pod zaštitom države (kao što su privatno vlasništvo ili birokratske privilegije). Upotreba društvene obrane ne znači nužno ukidanje društvenih institucija koje se održavaju putem nasilja, ali za takvo što uvijek postoji određena mogućnost.

Jedan od mogućih scenarija revolucionarne društvene obrane je korištenje društvene obrane u revolucionarnoj situaciji koja se dogodila iz drugih razloga. Recimo, radikalno lijeva stranka je osvojila vlast na izborima i prijeti joj vojni puč (možda čak podržan od nekih stranih sila). Organizirana nenasilna akcija u svrhu obrane te vlasti kulminira i pretvara se u društvenu obranu. Istovremeno, nenasilne metode koje su se razvile u svrhu zaustavljanja okupacije se koriste za ostvarivanje radikalnih promjena u društvu, uključujući i ukidanje oružanih snaga.

Korištenje potpune društvene obrane nužno znači potpuno razoružanje vojske. U reformističkom scenariju, ovo razoružavanje bi bila pažljivo isplanirana operacija. U revolucionarnoj situaciji je vjerojatnije kako bi to razoružanje izveo narod bez nekih sankcija od strane vlasti ili vojnog vodstva, a dogodilo bi se prvenstveno kako bi se zaustavila upotreba oružja protiv stanovništva. Kako bi ovo razoružanje uspjele, morala bi postojati podrška većeg broja pripadnika i pripadnica oružanih snaga. To bi uključivalo onesposobljavanje oružanih sustava, preuzimanje vojnih komunikacija i onesposobljavanje ili zaustavljanje vojnih zapovjednih struktura.

Revolucionarne promjene koje bi donijela ovakva situacija su zasigurno bazirane na radikalnoj demokraciji, koja se suprotstavlja sistemima nejednake moći i privilegija povezanih s monopolističkim kapitalizmom, državnim socijalizmom, birokracijom, patrijarhijom i vojskom. Kakvo god uređenje to donijelo, nužno je postojanje široke podrške kako bi društvena obrana bila što učinkovitija.

U ovom primjeru sam kao pretpostavku uzeo kako se razoružanje i društvena obrana događa unutar jednog određenog područja — jedne zemlje ili regije. Takav razvoj situacije, kako onaj revolucionarni, tako i sama društvena obrana će zasigurno predstavljati opasnost u očima susjednih vlada i vojnih struktura. Naravno, čim se društvena obrana pojavi u revolucionarnoj situaciji, velika je vjerojatnost kako će biti ugrožena mogućom intervencijom iz nekog drugog područja ili će se pokrenuti operacije koje pomažu destabilizaciji situacije. Tako možemo pretpostaviti kako je „društvena obrana u jednoj zemlji” jednako nestabilna i neodrživa kao i „socijalizam u jednoj zemlji”. Ukoliko se revolucija ne proširi, vjerojatno će biti slomljena ili sabotirana od strane zagovarača vojnih metoda.

Umjesto očekivanja i obrane od moguće intervencije, može se primjeniti društveni napad. U slučaju revolucionarne društvene obrane, društveni napad označava promociju društvene obrane u drugim dijelovima svijeta, pogotovo tamo gdje leži najveća opasnost za revolucionarne procese.

Jedna od ključnih aktivnosti društvenog napada je komunikacija, jer će neprijatelji zasigurno revolucionarno društvo pokušati prikazati kao pokvareno i zlo, kako bi opravdali svoje napade. Govoriti pravu istinu o metodama i rezultatima će biti od velike važnosti.

Glavni cilj društvenog napada bi trebao biti započinjanje društvene obrane u drugim dijelovima svijeta. Ukoliko to ne uspije, vrlo je vjerojatno da ni revolucija neće uspjeti. No, ukoliko se to počne ostvarivati, to bi moglo pokrenuti procese aktivnog razoružanja, te bi time „vanjske prijetnje” nestale zbog narodnih akcija.

U ovom procesu bi zasigurno bilo mnogo krvavih borbi i tragedija, jer vojska i policija su naučne silom uklanjati sve revolucionarne „virese”. Masakri bi u nekim slučajevima mogli zaustaviti bilo kakav napredak, međutim, isto tako bi mogli predstavljati dodatnu motivaciju za razoružanjem, kroz politički jiu – jitsu koji je povezan s nenasilnim akcijama. Čak je moguće zamisliti neke režime koji bi sami sponzorirali društvenu obranu u svrhu izbjegavanja revolucionarnih promjena.

Nepotrebno je naglašavati kako je ovo shematski scenarij. Bilo kakve stvarne promjene u ovom smjeru će vjerojatno biti duge i rastegnute kroz nekoliko desetljeća. Tijekom samog procesa, rezultati će biti daleko od idealnih. Sama „revolucionarna društva” će se zasigurno kretati u različitim smjerovima, korisiti će se novi oblici borbe, formalno nenasilni, ali manipulirajući oblici će se razviti kako bi se zaštitila moć i privilegije, događati će se katastrofe i incidentne situacije. Bilo što drugo, osim takvog nestrukturiranog napretka, je pusto maštanje. Reformistička vizija pažljivo planiranog prelaska na društvenu obranu je sasvim sigurno krivi put, iako to ne znači kako je kaos poželjan.

Sličnost između francuske revolucije i scenarija revolucionarne društvene obrane je sasvim jasna. U oba slučaja dolazi do ogromnog porasta broja onih koji sudjeluju u društvenoj borbi – u oružanoj borbi u prvom slučaju i nenasilnom otporu u drugom slučaju (iako društvena obrana predstavlja puno veću mobilizaciju, jer su uključeni čak i oni koji ne sudjeluju u vojnim operacijama). U oba slučaja je sudjelovanje u organiziranoj borbi povezano s revolucionarnim promjenama društvenog uređenja. Također, u oba slučaja širenje revolucije predstavlja metodu obrane revolucije. I na kraju, u oba slučaja se glavne ideje revolucije mogu izgubiti, a da se istovremeno razvijaju novi oblici korištenja moći.

Cilj predstavljanja ovog scenarija revolucionarne društvene obrane nije predviđanje budućnosti, već stimuliranje promišljanja mogućih strategija u sadašnjosti. Revolucionarna društvena obrana je samo jedan od mogućih načina i kao takva je vrijedna diskusije i planiranja.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Brian Martin
Revolucionarna društvena obrana
1993

<http://www.stocitas.org/brian%20martin.htm>

Originalno objavljeno u Brian Martin: Social Defence, Social Change; Freedom Press, London, 1993. Prijevod je prvo objavljen u zborniku Anarhizam i nasilje, Što čitaš?, Zagreb, 2001, www.stocitas.org

anarhisticka-biblioteka.net